العَامِلُ القِيَاسِيُّ

Yusuf İslam Dağdelen

ما يُمْكِنُ أَنْ يُذْكَرَ فى عَمَلِهِ قَاعِدَةٌ كُلِّيَةٌ مَوْضُوعُهَا غَيْرِ مَخْصُورٍ

Mevzusu birkaç adet veya fertle mahsur (sınırlı) olmayan ve külli (genel) bir kaide olarak zikredilmesi mümkün olan şeydir.

KISACA:
1. Kendisi için külli kaide zikredilmesi mümkün olacak
2. Mevzusu belirli fertle mahsur (sınırlı) olmayacak

KÜLLİ (GENEL) KAİDE:

Mevzu (mübteda-müsnedü ileyh) fertler sahibi olup bu fertlerin tamamının irade edildiği kaidedir. Bu kaide vasıtasıyla mevzuun altında bulunan fertlerin hükmü bilinmiş olur.

كُلُّ فِعْلٍ يَرْفَعُ
موضوع — محمول

Mevzuu olan كل فعل lafzından her bir fiil kastedilmiştir. (ğayrı mahsurdur)

كُلُّ حَرْفِ جَرٍّ يَجُرُّ
موضوع — محمول

Mevzuu olan كل حرف جر lafzından anlaşılan sayılı harfi cerlerdir. Mahsurdur, kıyasi amillerden değildir.

كُلُّ صِفَةِ مُشَبَّهَةٍ تَرْفَعُ الفَاعِلَ
موضوع — محمول

İtiraz: Sıfatı müşebbehenin kalıpları bellidir (semaidir). Dolayısıyla fertleri mahsurdur. Kıyasi amillerden olmaması gerekir.

Cevap: Sıfatı müşebbehenin kalıpları sınırlıdır, fertleri değil. Dolayısıyla kıyası amil oluşuna zarar vermez.

KIYASİ AMİLLER

1. Fiil
2. İsmi Fail
3. İsmi Meful
4. Sıfatı Müşebbehe
5. İsmi Tafdil
6. Masdar
7. İsmi Muzaf
8. İsmi Mübhemi Tam
9. Mana Fiil (6)

العَامِلُ القِيَاسِيُّ

١. الفِعْلُ

Lazımi-Müteaddi İtibarıyla

Lazımı Fiil

ما يَتِمُّ فَهْمُهُ بِغَيْرِ ما وَقَعَ عليهِ الفِعْلُ

Fiilin üzerinde gerçekleştiği şey yani mef'ûl-i bih olmaksızın tam olarak anlaşılabilen fiillerdir.

MEDİH ve ZEM FİİLLERİ

Müteaddi Fiil

ما لا يَتِمُّ فَهْمُهُ بِغَيْرِ ما وَقَعَ عَلَيْهِ الفِعْلُ

Müteaddî, fiilin üzerinde gerçekleştiği şey yani mef'ûl-i bih olmaksızın tam olarak anlaşılamayandır.

1.) Bir Meful Alanlar

2.) İki Meful Alanlar

a. أَعْطَيْتُ babı

b. Kalb Fiilleri عَلِمْتُ babı

- Kalbi Fiilin Hususiyetleri
- Talik Meselesi

c. Kalb Fiilerine Mülhak Olanlar

3.) Üç Meful Alanlar

أَعْلَمَ / أَرَى babı.

Tam-Nakıs İtibarıyla

Tam Fiil

فَإِنْ تَمَّ بِهِ كَلَامًا وَ لَمْ يَحْتَجْ إِلَى غَيْرِهِ
يُسَمَّى فِعْلًا تَامًا

Bir fiil almış olduğu merfusu ile kelam olur, başka bir lafza kelam olmak cihetinden muhtaç olmaza bu fiile tam fiil denir.

Nakıs Fiil

إِنْ إِحْتَاجَ إِلَى مَفْعُولٍ مَنْصُوبٍ
يُسَمَّى فِعْلًا نَاقِصًا

Bir fiil aldığı merfusu ile kelam olmayıp, kelam olmak hususunda mensub bir mefule ihtiyaç duyarsa bu fiile nakıs fiil denir.

1. Mukarebe Manası İfade Edenler

2. Mukarebe Manası İfade Etmeyenler

Yusuf İslam Dağdelen

2

أفعال المدحِ والذَّمِ

Yusuf İslam Dağdelen

İRABIYLA ALAKALI

1. Medh ve Zem fiillerinden sonra gelen ifade faildir.

2. Medh ve Zem fiilinin failinden sonra faile mutabık mahsusu gelir

Mahsusun faile olan mutabık oluşu:
a. Müfret-Tesniye-Cemi
b. Müzekker-Müennes noktasındadır.

نِعْمَ غُلامَا الرَّجُلِ الزيْدَانِ
fail — mahsus

3. Medh ve Zem fiiliyle faili, "haberi mukaddem"dir.

4. Mahsus ise "mübteda muahhar"dır.

mübteda muahhar
نِعْمَ الرَّجُلُ زَيْدٌ
medih fiili — fail — mahsus
fiil+fail haberi mukaddem

MAHSUSA DAİR HÜKÜMLER

1. Mahsus karine ile bilindiği vakitte hazfedilebilir

نِعْمَ العبد (أَيُّوبُ)

2. Bazen mahsus medih ve zem fiillerinin önüne geçebilir.

نِعْمَ الرِّجَالُ الزَّيْدُونَ
mahsus

ŞARTLARI

1.) Failleri ال ile marife olmuş isim

نِعْمَ الرَّجُلُ زَيْدٌ
fail

2.) veya ال'lı bir isme izafe edilen bir isim

نِعْمَ غُلامَا الرَّجُلِ الزيْدَانِ
fail

3.) veya nekira bir isim ile temyiz edilmiş zamir olacak

نِعْمَ رَجُلًا زَيْدٌ
temyiz — هوَ fail-zamir

MEDİH-ZEM FİİLLERİ

للمَدْحِ: نِعْمَ - حَبَّذَا

للذَّمِّ: بِئْسَ - سَاءَ

NOT: حَبَّذَا fiilinde fail ذا işmi işaretidir. حَبَّ fiilinin faili devamlı olarak kendisine bitişik ve müfret müzekker için olan ذا ismi işaretidir. Mahsusun durumu ne olursa olsun ذا ismi işareti hiç değişmez.

حَبَّذَا زَيْدٌ - زَيْدَانِ - زَيْدُونَ
حَبَّذَا هِندٌ - هِنْدَانِ - هِنْدُون

3

الفِعْلُ المُتَعَدِّي

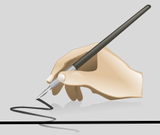

Yusuf İslam Dağdelen

أَعْلَمَ / أَرَى babı.

BİR FİİLE MÜTEADDİ OLANLAR

ضَرَبَ زَيْدٌ عَمْرًا

Bir mefule müteaddi olan mefullerinin hazfi karineli -karinesiz caizdir.

Karineyle

أهَذَا الذِّي بَعَثَ اللّٰهُ رَسُولا

الذِّي بَعَثَهُ اللّٰهُ

هوَ zamirine dalalet eden karine, sıla cümleşinden işmi mevsule dönecek bir aide ihtiyacının olmaşıdır ki oda هوَ zamiridir.

Karinesiz

فُلَانٌ يَأْكُلُ ويَشْرَبُ

(Filanca kişi yer, içer.)

İKİ FİİLE MÜTEADDİ OLANLAR

1.) أَعْطَيْتُ babı

2.) Kalb Fiilleri (عَلِمْتُ babı)

3.) Kalb Fiilerine Mülhak Olanlar.

detay gelecek...

ÜÇ FİİLE MÜTEADDİ OLANLAR

أَعْلَمَ زَيْدٌ عَمْرًا بَكْرًا فَاضِلاً

3.Meful 2.Meful 1.Meful

BİRİNCİ MEFULLERİ ددد أَعْطَيْتُ babının mefulleri gibidir.

a. İlk ve ikinci mefulleri birbirine mübayindir, zıttır..

b. Birinci mefullerinin karineli-karinesiz hazfi caizdir.

İKİNCİ MEFULLERİ ددد عَلِمْتُ babının mefulleri gibidir.

a. Birbirine mübayin (zıt) değiller.

b. Karinesiz her iki mefulun yada birinin hazfi caiz değildir.

c. Karineli iki mefulun hazfi çok, bir mefulun hazf edilmesi azdır.

d. İki mefulun üzerine أَنَّ harfi dahil olması ve amillerinin ilğa edilmesi caiz olup kendilerine nispetle amilleri talik edilebilir.

4

المُتَعَدِّي الى مَفْعُولَيْنِ

Yusuf İslam Dağdelen

أَعْطَيْتُ BABI

▶ *İkinci mefulü, birinci mefulüne zıt olan (mübteda+haber) ilişkisi kurulamayan fiillerdir.*

أَعْطَيْتُ زَيْدًا دِرْهَمًا

2.Meful 1.Meful

زَيْدٌ دِرْهَمٌ denilemez. ✗

▶ *İki mefule müteaddi olan bu fiillerin mefullerinin hazfi karineli -karinesiz caizdir.*

KARİNEYLE

a. Bir mefulunun hazfi:

مَا أَعْطَيْتَ زَيْدًا؟

أَعْطَيْتُ ____ دِرهَمًا

b. İki mefulunun hazfi:

هَلْ أَعْطَيْتَ زَيْدًا دِرهَمًا

____ ____ أَعْطَيْتُ

KARİNESİZ

a. Bir mefulunun hazfi:

فُلَانٌ يُعْطِي السَّائِلَ ____

Filan kişi isteyene verir.

b. İki mefulunun hazfi:

فُلَانٌ يُعْطِي ____ ____

Filan kişi verir.

KALP FİİLLERİ (عَلِمْتُ babı)

1. Kalbi bir fiil üzerine delalet eden fiillerdir.
2. Mübteda ve haber üzerine dâhil olurlar.
3. Mübteda ve haberi mefuliyet üzerine nasb ederler.

Yakin Fiiller

عَلِمْتُ
عَلِمْتُ أَخَاكَ كَرِيماً

رَأَيْتُ
رَأَيْتُ السِّبَاحَةَ مُفِيدَةً

وَجَدْتُ
وَجَدْتُ الْعِلْمَ نَافِعاً

Şek-Zan Fiilleri

ظَنَنْتُ
ظَنَنْتُ خَالِداً عَالِماً

خِلْتُ
خِلْتُ الرَّجُلَ نَائِماً

حَسِبْتُ
حَسِبْتُ عَلِياً عَالِماً

زَعَمْتُ
زَعَمْتُ صَدِيقَكَ شُجَاعاً

▶ *Kalp fiillerinin mefullerinin karinesiz hazfedilmeleri caiz değildir. Karineli ise iki mefullerinin beraber hazfi çokken, sadece tek mefullerinin hazfi ise azdır.*

a. Bir mefulunun hazfi:

هَلْ ظَنَنْتَ خَالِداً عَالِماً

ظَنَنْتُ ____ عَالِماً

b. İki mefulunun hazfi:

هَلْ ظَنَنْتَ خَالِداً عَالِماً

ظَنَنْتُ ____ ____

KALP FİİLLERİNE MÜLHAKLAR

Kalp fiillerine mülhak olan bu fiiller:

- *sadece mübteda+habere dahil olmak ve onları meful olarak nasb etmek*
- *mefullerinin her ikisinin veya sadece birinin karinesiz hazfedilmesinin caiz olmayışı*
- *karine ile beraber iki mefullerinin beraber hazfinin çok, tek mefullerinin hazfinin az oluşu:*

hususlarından dolayı kalp fiile ilhak edilmişlerdir.

صَيَّرَ

صَيَّرَ الْعِلْمُ الْعَالِمَ مُتَوَاضِعاً

جَعَلَ

وَجَعَلُوا الْمَلَٰئِكَةَ الَّذِينَ هُمْ عِبَادُ الرَّحْمٰنِ إِنَاثاً

تَرَكَ

وَتَرَكْنَا بَعْضَهُمْ يَوْمَئِذٍ يَمُوجُ فِي بَعْضٍ

إِتَّخَذَ

وَاتَّخَذَ اللّٰهُ إِبْرٰهِيمَ خَلِيلًا

5

خَصَائِصُ أَفْعَالِ القُلُوبِ

Yusuf İslam Dağdelen

MAMULLERİNE أَنَّ'NİN DAHİL OLMASI

Kalp fiillerinin mefulleri üzerine أَنَّ edatı dahil olabilir. Bu durumda أَنَّ harfi ismi+haberi ile masdar tevilinde olup, üzerine dahil olan kalp fiilinin iki mefulu yerine kaimdir.

عَلِمْتُ أَنَّ زَيْدًا قَائِمٌ

haberi — ismi

قِيَامَ زَيْدٍ

kalp fiilinin iki mefule kaim mefulu

FAİL VE MEFULUNUN AYNI MANADA MUTTASIL ZAMİR OLMASI

Kalp fiillerine hususi olarak failleri ve birinci mefullerinin, delalet ettikleri manaları aynı olan iki muttasıl zamir olmaları caizdir.

Kendimi ayağa kalkan bildim.

عَلِمْتُنِي قَائِمًا

fail+meful

ikisinde muttasıl nefsi mütekellim vahde zamirdir.

✓ doğru okunuş bu şekildedir.
ضَرَبْتُ نَفْسِي

✗ fiil+fail muttasıl zamir olmaz
ضَرَبْتُنِي

"Yitirmek, kaybetmek" manasındaki فَقَدَ - عَدِمَ fiilleri manaca zıddı olan "bulmak" manasındaki وَجَدَ fiiline hamledildi. Yani fail ve mefullerinin de delalet ettikleri manaları aynı olan iki muttasıl zamir olmaları caiz kılındı.

Kendimi sende kaybettim-yitirdim.

فَقَدْتُنِي عِنْدَكَ - عَدِمْتُنِي عِنْدَكَ

fail+meful — fail+meful

ikisinde muttasıl nefsi mütekellim vahde zamirdir.

İLĞA VE AMELİNİN CEVAZI

Şayet kalp fiilleri, mamullerinin arasında gelirse amelinin ilğası da imali de caizdir.

زَيْدًا عَلِمْتُ مُنْطَلِقًا ✓ amel ettirilmesi evladır.

1. Meful — fiil+fail (itirazi-ara cümle) — 2. Meful

زَيْدٌ عَلِمْتُ مُنْطَلِقٌ

mübteda — fiil+fail (itirazi-ara cümle) — haber

Şayet kalp fiilleri, mamullerinden sonra gelirse ilğası da imali de caizdir.

زَيْدًا مُنْطَلِقًا عَلِمْتُ

1. Meful — 2. Meful — fiil+fail (cümleyi ibtidaiyye)

زَيْدٌ مُنْطَلِقٌ عَلِمْتُ ✗ ilğa ettirilmesi evladır.

mübteda — haber — fiil+fail (cümleyi ibtidaiyye)

tüm vecihlerde manaları aynıdır. Manalarda değişiklik yoktur.

مَسْأَلَةُ التَّعْلِيقِ

Yusuf İslam Dağdelen

إِبْطَالُ العَمَلِ على سَبِيلِ الوُجُوبِ لَفْظًا، لا مَعْنًى

TALİK: Lafzen ameli iptal ettirip, manen amel ettirmeye talik denir.

➤ *Talik işi, bir kalp fiilini birinci ve ikinci meful alabilecek iki ayrı lafızda amel ettirmeyip, o iki meful yerine kaim olan bir cümlede mahallen amel ettirmektir.*

➤ *Talik yapılabilen fiiller ile mefullerinin (mübteda+haberin) arasına şunlar girerse talik meydana gelir:*

1.) İstifham Edatları 2.) Nefiy Edatları (مَا - لَا - إِنْ) 3.) İbtida Lamı 4.) Kasem Lamı 5.) Haberine İbtida Lamı Dahil Olmuş إِنَّ

TALİK ŞU FİİLLERİ KAPSAR:

KALP FİİLLERİNDE

istifham ✓
عَلِمْتُ أَزَيْدٌ عِنْدَكَ أَمْ عَمْرٌو؟
mübteda+haber
işim cümlesi (mahallen mensub)

nefiy edatı ✓
رَأَيْتُ مَا زَيْدٌ مُنْطَلِقٌ
mübteda+haber
işim cümlesi (mahallen mensub)

ibtida lamı ✓
وَجَدْتُ لَزَيْدٌ مُنْطَلِقٌ
mübteda+haber
işim cümlesi (mahallen mensub)

haberine ibtida lamı gelmiş إِنَّ ✓
عَلِمْتُ إِنَّ زَيْدًا لَقَائِمٌ
mübteda+haber
işim cümlesi (mahallen mensub)

kasem lamı ✓
لقَدْ عَلِمْتُ لَيَأْتِيَنَّ مُنْيَتِي
fiil+fail
fiil cümlesi (mahallen mensub)

KALBİ OLAN DİĞER FİİLLERDE

شَكَكْتُ
شَكَكْتُ أَزَيْدٌ قَائِمٌ
işim cümlesi (mahallen mensub)

نَسِيتُ
نَسِيتُ هَلْ زَيْدٌ خَاضِرٌ
işim cümlesi (mahallen mensub)

تَبَيَّنْتُ
تَبَيَّنْتُ أَيْنَ جُلُوسُكَ
mahallen mensub

KENDİSİYLE İLİM TALEP EDİLEN HER FİİL

إِمْتَحَنْتُ
إِمْتَحَنْتُ مَا زَيْدٌ جَاهِلٌ
işim cümlesi (mahallen mensub)

سَأَلْتُ
سَأَلْتُ هَلْ زَيْدٌ خَاضِرٌ
işim cümlesi (mahallen mensub)

BEŞ DUYU FİİLLERİDE BUNLARA İLHAK EDİLMİŞTİR:

لَمَسْتُ
لَمَسْتُ أَهُوَ لَيِّنٌ أَمْ خَشِنٌ
işim cümlesi (mahallen mensub)

أَبْصَرْتُ
أَبْصَرْتُ مَا زَيْدٌ قَائِمٌ
işim cümlesi (mahallen mensub)

شَمَمْتُ
شَمَمْتُ أَهُوَ طَيِّبٌ
işim cümlesi (mahallen mensub)

سَمِعْتُ
سَمِعْتُ مَا صَوْتُ زَيْدٍ كَرِيهٌ
işim cümlesi (mahallen mensub)

ذُقْتُ
ذُقْتُ أَهُوَ حُلْوٌ
işim cümlesi (mahallen mensub)

الأفْعَالُ النَّاقِصَةُ

Yusuf İslam Dağdelen

MUKAREBE MANASI İFADE ETMEYENLER

NAKIS FİİLLER

- *Nakıs fiil denildiği vakte akla ilk gelen-anlaşılan, mukarebe manası ifade etmeyen nakıs fiildir.*

أَصْبَحَ / أَمْسَى / أَضْحَى / ظَلَّ / بَاتَ / كَانَ / مَادَامَ / لَيْسَ / صَارَ / مَازَالَ

- صَارَ *manasında olduklarında nakıs fiil olanlar:*

آضَ / عَادَ / آلَ / رَجَعَ / إِرْتَدَّ — *döndü*

حَالَ / اِسْتَحَالَ / تَحَوَّلَ — *dönüştü*

غَدَا / رَاحَ / جَاءَ / قَعَدَ

- مَازَالَ *manasında olduklarında nakıs fiil olanlar:*

مَا فَتِئَ / مَا بَرِحَ / مَا أَفْتَئَ / مَا وَنِئَ / مَا رَامَ

NAKIS FİİLLERLE ALAKALI BAZI MESELELER:

- *Bazen tam fiiller* صَارَ *nakıs fiil manası içerir ve nakıs fiile dönüşürler:*

Dokuz şey, şu tek şeyle on oldu.

تَمَّ التِّسْعَةُ بِهَذَا عَشَرَةً ---- صَارَ التِّسْعَةُ عَشَرَةً تَامَّةً

Zeyd kamil alim oldu.

كُمُلَ زَيْدٌ عَالِمًا ---- صَارَ زَيْدٌ عَالِمًا كَامِلاً

- *Nakıs fiillerin haberlerinin üzerlerine takdim etmesi caizdir.*

قَائِمًا (*Haber*) كَانَ زَيْدٌ — *caizdir* ✓

- *Ancak başlarında* مَا *bulunan nakıs fiilerin haberleri hariçtir. Aynı şekilde* مَا *yerine* إِنْ *'i nafiye getirilirse yine amel etmez.*

قَائِمًا (*Haber*) مَازَالَ زَيْدٌ — *caiz değildir* ✗

قَائِمًا (*Haber*) إِنْ زَالَ زَيْدٌ — *caiz değildir* ✗

- *Ancak yerine* لَمْ *veya* لَنْ *getirilirse caizdir.*

قَائِمًا (*Haber*) لَمْ يَزَلْ زَيْدٌ — *caizdir* ✓

قَائِمًا (*Haber*) لَنْ يَزَلْ زَيْدٌ — *caizdir* ✓

8

الأفْعَالُ النَّاقِصَةُ

Yusuf İslam Dağdelen

MUKAREBE MANASI İFADE EDENLER

MUKAREBE FİİLLERİYLE ALAKALI BAZI MESELELER:

- *Mukarebe nakıs fiilllerinin haberleri sadece fiili muzari olur.*
- *Mukarabe fiillerinin haberlerinin kendi üzerlerine takdim edilmesi caiz değildir.*

MUKAREBE FİİLLERİ

MUKAREBE FİİLLERİ (أفعال المقاربة)

كَادَ / كَرُبَ

- *Haberleri genelde* أَنْ *'siz fiili muzari gelir:*

كَادَ زَيْدٌ يَخْرُجُ
Haber

- *Bazen* أَنْ *'li muzaride gelir:*

كَادَ زَيْدٌ أَنْ يَخْرُجَ
Haber

ÜMİT BİLDİREN FİİLLER (أفعال الترجّي)

عسى

- *Haberleri genelde* أَنْ *'li fiili muzari gelir.*

عَسَى زَيْدٌ أَنْ يَخْرُجَ
Haber

- *Bazen* أَنْ *'siz muzaride gelir.*

عَسَى زَيْدٌ يَخْرُجَ
Haber

- *Bazen* أَنْ *'li fiili muzari ile beraber tam fiil olarak gelir.*

عَسَى أَنْ يَخْرُجَ زَيْدٌ
fiil *fail*
قَرُبَ *tam fiil manasında*

خُرُوجُ زَيْدٍ
عَسَى fiilinin faili

BAŞLAMA BİLDİREN FİİLLER (أفعال الشروع)

هَلْهَلَ / طَفِقَ / أَخَذَ / اَنْشَأَ / اَقْبَلَ
هَبَّ / جَعَلَ / عَلِقَ / اَوْشَكَ

Haberleri أَنْ *'siz muzari gelir. Ancak* اَوْشَكَ *fiili* كَادَ *ve* عسى *gibi istimal edilir.*

أَخَذَ زَيْدٌ يَخْرُجُ
Haber

اِسْمُ الفَاعِلِ والمَفْعُولِ

Yusuf İslam Dağdelen

٢. اِسْمُ الفَاعِلِ

➤ İsmi fail, malum fiili (muzarisi) gibi amel eder.

كُلُّ حَسُودٍ مُحْرِقٌ حَسَدُهُ عَمَلَهُ / يُحْرِقُ حَسَدُهُ عَمَلَهُ

مُحْرِقٌ: ismi fail — حَسَدُهُ: fail — عَمَلَهُ: meful
يُحْرِقُ: malum fiili — حَسَدُهُ: fail — عَمَلَهُ: meful

٣. اِسْمُ المَفْعُولِ

➤ İsmi meful, meçhul fiili (muzarisi) gibi amel eder.

كُلُّ تَائِبٍ مَقْبُولٌ تَوْبَتُهُ / يُقْبَلُ تَوْبَتُهُ

مَقْبُولٌ: ismi meful — تَوْبَتُهُ: naibi fail
يُقْبَلُ: meçhul fiili — تَوْبَتُهُ: naibi fail

Munfasıl Fail ve Mefulun Bihte Ameli İçin Şartlar:

1.) İSMİ TASĞİR OLMAYACAK

جَاءَنِي رَجُلٌ ضُوَيْرِبٌ / مُضَيْرِبٌ غُلَامُهُ

ضَارِبٌ: mevsuf (müsnedü ileyh) — صَغِيرٌ: sıfat
مَضْرُوبٌ: mevsuf (müsnedü ileyh) — صَغِيرٌ: sıfat

✗ amel etmez.

2.) MEVSUF OLMAYACAK

جَاءَنِي ضَارِبٌ شَدِيدٌ غُلَامُهُ

ضَارِبٌ: mevsuf (müsnedü ileyh) — شَدِيدٌ: sıfat

✗ amel etmez.

جَاءَنِي رَجُلٌ ضَارِبٌ غُلَامُهُ شَدِيدٌ

ضَارِبٌ: mevsuf — غُلَامُهُ: fail — شَدِيدٌ: sıfat

✓ amel eder.

amel ettikten sonra vasıflanması amelini bozmaz.

NOT: İsmi fail ve ismi mefuller asıl itibariyle amil değillerdir. Amil olmaları amil olmada asıl olan fiile (fiili muzariye) olan müsned cihetiyle olan benzerliğinden dolayıdır. Fiiller müsneddir. Zira her fiil, eylem bir kişiye isnad edilir. İsmi fail ve ismi mefullerde fiile olan benzerliğini müsnedlik cihetiyle kaybettikleri vakit amil olmaktan çıkarlar.

⇒⇒⇒ Mevsuf olmamalarını şart koştu. Çünkü ismi fail ve ismi meful fiile olan benzerlikleri sebebiyle amel ederler. Fiilde müsnettir, müsnedün ileyh olmaz. Bunlara mevsuf oldukları zaman, sıfatın müsnedün ileyhi olurlar.

⇒⇒⇒ İsmi tasğir olmamasını şart koştu. Zira ismi tasğir yapıldıklarında müsned olmaktan çıkar ve müsnedün ileyh olurlar. (ضَارِبٌ takdirinde olurlar.) ضَغِيرٌ - مَضْرُوبٌ صَغِيرٌ

2

اِسْمُ الفَاعِلِ والمَفْعُولِ

Yusuf İslam Dağdelen

BU ŞARTLARA İLAVE OLARAK:

Elif-Lam'sız -ال- Gelirse

- İsmi fail ve mefuller elif-lam'sız gelirlerse ameli için "ismi tasğir olmamaları" ve "mevsuf olmamaları" dışında "beş şeyden birine itimad etmeleri" ve "mefulde ameli için "hal ya da istikbale delalet etmeleri" şartları aranır.

Elif-Lam'lı -ال- Gelirse

- İsmi fail ve mefuller elif-lam'lı gelirlerse ameli "ismi tasğir olmamaları" ve "mevsuf olmamaları" dışında ayrı bir şart aranmaz.
- Çünkü الضارب ifadesi الذي ضرب demek olup, içinde fiil bulunmaktadır, bu sebeple fiile benzerlik için başka birşey aranmamaktadır.

اَلضَّارِبُ غُلَامُهُ عَمْرًا اَمْسِ عِنْدَنَا

ismi fail (elif-lam'lı) — fail — meful

BEŞ ŞEYDEN BİRİNE İTİMAD ETMELİ:

1. MÜBTEDA'YA	2. MEVSUF'A	3. ZİLHAL'E	4. İSTİFHAM'A	5. NEFİY'E
زَيْدٌ ضَارِبٌ أَبُوهُ	جَاءَنِي رَجُلٌ ضَارِبٌ غُلَامُهُ	جَاءَنِي زَيْدٌ رَاكِبًا غُلَامُهُ	اَقَائِمُ الزَّيْدَانِ	مَا قَائِمٌ الزَّيْدَانِ
زيدٌ: mübteda — ضاربٌ: ismi fail	رجلٌ: mevsuf — ضاربٌ: ismi fail (sıfat)	زيدٌ: zilhal — راكبًا: ismi fail (hal)	ا: istifham — قائمُ: ismi fail	ما: nefiy — قائمٌ: ismi fail

MEFULU BİHTE AMEL EDEBİLMELERİ İÇİN:

İsmi fail ve ismi mefullerin, mefulu bihte amel edebilmeleri için "şimdiki zaman" veya "gelecek zamana" delaleti olmalıdır. Zira ameli fiili muzariye olan benzerliğindendi, zamansal olarakta fiili muzariye uygun gelmelidir, benzerliğin bozulmaması için.

amel eder. ✓

زَيْدٌ ضَارِبٌ غُلَامُهُ عَمْرًا الآن أو غدا

اِسْمُ الفَاعِلِ والمَفْعُولِ

MÜBALAĞALI İSMİ FAİLLER HAKKINDA

➤ Mübalağalı ismi failin de şu üç vezni فَعُولٌ ve فَعَّالٌ ve مِفْعَالٌ tıpkı amelce ismi fail ve meful gibidir. Ancak "simdiki zamana veya gelecek zamana delaleti" şartı aranmaz. Zira bu mübalağalı kalıplar teceddüd (yenilenme) ifade ettiğinden, içerisinde hal-istikbal manası bulunur.
Misal: كَذَّابٌ "sürekli yalan söyleyen"

➤ İsmi fail ve ismi mefullerin tesniye ve cemileri de amel hususunda müfredleri gibidir.

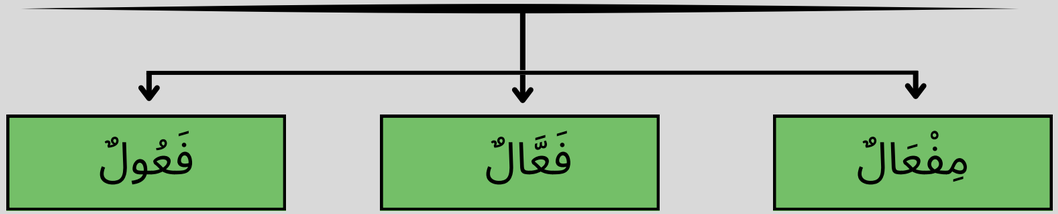

Zeyd, Amra çokca yalan söyleyen midir?

اَ كَذَّابٌ زَيْدٌ عَمْرًا
meful fail

Zeyd çokca temizleyici midir?

اَطَهُورٌ زَيْدٌ
fail

Zeyd çokca telef-tahrip eden midir?

اَمِتْلَافٌ زَيْدٌ
fail

٤. الصِّفَةُ المُشَبَّهَةُ

SIFATI MÜŞEBBEHE HAKKINDA

Yusuf İslam Dağdelen

➤ **Sıfatı Müşebbehe (Benzetilen Sıfat):** Tesniye-cemi olmak, müzekker-müennes kılınmak hususunda ismi fail benzerliği mülahaza edilerek bazı hususlarda ismi fail gibi amel ettiren vasıftır.

➤ Kendisinden türetildiği lazım fiili gibi amel eder. (faili ref eder, mefulun bih sarihi nasb edemez)

➤ İsmi failin amel edebilmesi için şart koşulan hususlar, sıfatı müşebbehe'nin ameli içinde şarttır. Ancak ismi failin amelindeki şu şart ve durumlar hariçtir:

➤ 1.) Mefulü nasb edebilmesi için hal ve istikbal manasında bulunması şart değildir.
Zira sıfatı müşebbehe kalıbı itibariyle sübut ve istimrar (devamlılık) ifade eder. (Güzellik gibi)

➤ 2. İsmi fail elif-lam'lı geldiklerinde ismi tasğir ve mevsuf olmamaları dışından ameli için başka şart aranmazdı. Sıfatı müşebbehe elif-lam'lı gelse de yine amel edebilmesi için mübtedaya, mevsufa vs. itimad etmesi lazımdır. Zira ismi fail başındaki elif-lam ismi mevsul iken, sıfatı müşebbehede ki elif-lam tarif (marifelik) içindir.

جَائَنِي رَجُلٌ حَسَنٌ وَجْهُهُ
(amel eder. ✓) — وَجْهُهُ: fail; حَسَنٌ: sıfatı müşebbehe (sıfat); رَجُلٌ: mevsuf

جَائَنِي زَيْدٌ حَسَنًا وَجْهُهُ
(amel eder. ✓) — وَجْهُهُ: fail; حَسَنًا: sıfatı müşebbehe (hal); زَيْدٌ: zilhal

جَائَنِي زَيْدٌ حَسَنٌ وَجْهُهُ
(amel eder. ✓) — وَجْهُهُ: fail; حَسَنٌ: sıfatı müşebbehe (haber); زَيْدٌ: mübteda

زَيْدٌ حَسَنٌ وَجْهُهُ
(amel eder. ✓) — وَجْهُهُ: fail; حَسَنٌ: sıfatı müşebbehe (haber); زَيْدٌ: mübteda

مَا حَسَنٌ وَجْهُهُ
(amel eder. ✓) — وَجْهُهُ: fail; حَسَنٌ: sıfatı müşebbehe; مَا: nefiy

أَ حَسَنٌ وَجْهُهُ
(amel eder. ✓) — وَجْهُهُ: fail; حَسَنٌ: sıfatı müşebbehe; أَ: istifham

٥. إِسْمُ التَّفْضِيلِ

Yusuf İslam Dağdelen

BİLİNMESİ GEREKEN BAZI NOTLAR:

İSMİ TAFDİL

- Karşılaştırılan iki şey sıfatta müşterek, lakin birinde bu sıfat daha ziyade...

Zeyd, Amr'dan daha faziletlidir.

زَيْدٌ أَفْضَلُ مِنْ عَمْرٍو

mufaddal aleyh — *ismi tafdil* — *mufaddal*

Fil, deveden daha cüsselidir.

الفِيلُ أَضْخَمُ مِنْ الجَمَلِ

mufaddal aleyh — *ismi tafdil* — *mufaddal*

- İsmi tafdilden öncesine *mufaddal (üstün kılınan)*, sonrasına ise *mufaddal aleyh (üstün gelinen)* denir.

- Üzerlerine مَا *nafiye dahil olunca tafdil manası kırılır.* Misalde "Zeyd, Amr'dan faziletli değildir" şeklinde olur ki fazilette eşit ya da Amr daha faziletli manası çıkar.

! *beşinci şartın anlaşılması açısından önemli!*

SEBEBİ SIFAT KONUSU

- Kendisinden sonra gelen ismi vasıflayan (niteleyen) sıfattır. Diğer bir ifadeyle lafızda, görünürde kendisinden önceki isme, hakikatte ise kendisinden sonraki isme sıfat olan vasıfa, sıfatı sebebiyye diyoruz.

"Rabbimiz, bizi halkı zalim olan bu şehirden çıkar" (Nisa,75)

رَبَّنَآ اَخْرِجْنَا مِنْ هٰذِهِ الْقَرْيَةِ الظَّالِمِ اَهْلُهَاۚ

hakikaten — *sebebi sıfat* — *lafzen*

مُتَعَلَّق — مَا جَرَى عَلَيْه

Arkadaşı zeki olan çocuk sefer etti.

سَافَرَ الوَلَدُ الذِّكِيُّ صَدِيقُهُ

hakikaten — *sebebi sıfat* — *lafzen*

مُتَعَلَّق — مَا جَرَى عَلَيْه

- Sıfatın *lafzen döndüğü yere* مَا جَرَى عَلَيْه denirken, *hakikaten sıfat olduğu yere ise,* asıl sıfatlanması gereken ile alakası-irtibatı olduğundan (zamirin dönmesi) مُتَعَلَّق *denir.*

٥. إِسْمُ التَّفْضِيلِ

İSMİ TAFDİL VE AMEL ŞARTLARI

Yusuf İslam Dağdelen

- İsmi tafdil, asıl itibariyle amil değildir, lakin fiile olan benzerliğinden dolayı amel eder.
- Mefulu bihi nahiv alimlerinin ittifakı ile nasb edemez. Ancak fiil manasında olduğu vakit zahir failde amel eder. Fiil manasında olması kendisinde aşağıdaka sayılacak olan beş şartı barındırmasıyla olur.

مَا رَأَيْتُ رَجُلاً اَحْسَنَ فِي عَيْنِهِ الْكُحْلُ مِنْهُ فِي عَيْنِ زَيْدٍ

مَا: menfi kelam (5.)
رَجُلاً: lafzen — مَا جَرَى عَلَيْهِ (1.)
اَحْسَنَ: ismi tafdil (sıfat) (1.)
فِي عَيْنِ رَجُلٍ: mufaddal (3.)
فِي عَيْنِهِ: مُتَعَلَّق — hakikaten (2.)
الْكُحْلُ: fail (4.)
مِنْهُ فِي عَيْنِ زَيْدٍ: mufaddal aleyh

Zeydin gözündeki sürmeden kendi gözündeki sürme daha güzel olan hiçbir adam görmedim.

İSMİ TAFDİLİN ZAHİR FAİLDE AMEL ETMESİNİN ŞARTLARI:

1.) İsmi tafdil lafzen bir şeye sıfat olacak. (رَجُلاً ← اَحْسَنَ) (مَا جَرَى عَلَيْهِ)
2.) İsmi tafdil manen-hakikatte ise başka bir şeyin sıfatı olacak. (الْكُحْلُ ← اَحْسَنَ) (مُتَعَلَّق)
3.) Müteallak, ismi tafdilin lafzen sıfatı olduğu şeye göre mufaddal olacak. (Sürmenin zeydin gözündeki güzelliği) (الْكُحْلُ ← رَجُلاً ← فِي عَيْنِ رَجُلٍ)
4.) Müteallak, başka bir şeye nispetle mufaddal aleyh olacak. (الْكُحْلُ ← فِي عَيْنِ زَيْدٍ)
5.) Kelam menfi olacak.

İlk dört şart, 5. şart düşünülmediğine göredir. 5. şart devreye girince mufaddal ve mufaddal aleyh değişmektedir.

Zira ismi tafdil, fiile olan benzerliği sebebiyle amel eder. Fiilde tafdiliyet manası ifade etmez. İsmi tafdilde bulunan bu mananın kırılması için kelam menfi yapılır. اَحْسَنَ ismi tafdili حَسُنَ manasında fiil olur, amel eder.

٦. المَصْدَرُ

Yusuf İslam Dağdelen

NOT: Masdar أَنْ'li muzari takdirinde olduğundan amel eder.

أَعْجَبَنِي ضَرْبٌ زَيْدٌ
أَنْ يَضْرِبَ زَيْدٌ

MASDARIN AMEL ŞARTLARI

1.) İSMİ TASĞİR OLMAYACAK

amel etmez. ✗
أَعْجَبَنِي ضُرَيْبٌ زَيْدٌ عَمْرًا
ismi tasğir

2.) MEVSUF OLMAYACAK

amel etmez. ✗
أَعْجَبَنِي ضَرْبٌ شَدِيدٌ زَيْدٌ عَمْرًا
mevsuf sıfat

Masdar أَنْ'li fiili muzariye benzeyerek amel eder. Fiil ise ismi tasğir ve mevsuf yapılmazlar. Mastarlar ismi tasğir veya mevsuf olarak geldiklerinde fiile olan benzerlikleri zayıfladığından amel etmezler.

3.) HAL MANASINDA OLMAYACAK

amel etmez. ✗
ضَرْبُكَ زَيْدًا الانَ ثَابِتٌ
masdar hal manası

Fiili muzari hal ve istikbal manası ifade eder. أَنْ'li olarak geldiğinde ise sadece istikbal manası ifade eder. Masdar da أَنْ'li muzari takdirinde olduğundan amel etmez.

4.) "ال" İLE GELMEYECEK

amel etmez. ✗
أَعْجَبَنِي الضَرْبُ زَيْدٌ
masdar

ال takısı isme ait özelliktir. Masdar fiile benzeyerek amel ettiğinden, bu durumda isme yakınlaşır, amel etmez.

5.) FİİL İLE BERABER VEYA FİİLSİZ (HAZFİ CAİZ) ADET-NEVİ-TEKİD OLMAYACAK

ضَرَبْتُ ضَرْبَةً (عَدَدٌ)
ضَرَبْتُ ضِرْبَةً (نَوْعٌ) زَيْدًا
ضَرَبْتُ ضَرْبًا (تَأْكِيدٌ)

fiil asıl-kuvvetli amil olduğundan amel eden fiildir, masdar değil.

2

٦. المَصْدَرُ

Yusuf İslam Dağdelen

MASDARA DAİR MESELELER:

1.Tekid-Nevi-Adet Bildirirse

- **Fiille Beraberse**
  - Masdar amel etmez, Amel eden fiildir.
  - ضَرَبْتُ ضَرْبًا زَيْدًا
- **Fiili Mahzufsa**
  - Hazfi vacip-lazımsa masdar amel eder.
    - (سَقَيْتُ) سَقْيًا زَيْدًا
  - Hazfi caiz-ğayrı lazımsa amel eden fiildir.
    - (ضَرَبْتُ) ضَرْبًا زَيْدًا

2. Mastarın Failini Naib Bırakmadan Hazfetmek Caizdir.

Masdar "koşmak, vurmak" gibi oluş bildirir. Konuluş itibariyle merfuya nispeti lazım değildir. Fiil ise merfu ister.

hazfedilirse

ضَرَبَ زَيْدٌ

هُوَ

fail müstetir olur

3. Mastarın Faili Müstetir Zamir Olamaz

Bir masdarın faili kendisinde müstetir olan zamir olmaz.

4. Masdarın Mamulü Kendisinin Önüne Geçemez

أَنْ 'li muzariye benzediğinden mamulünün önüne geçemez.

أَنْ يَضْرِبَ

sıla cümlesi | sıla harfi

✗

أَعْجَبَنِي عَمْرًا ضَرْبٌ زَيْدٌ

masdar | mamulü

✗

ÖZETLE: Masdar isme ait hususiyetlerle, isme benzerde isme yaklaşırsa amelini kaybeder. Fiile yaklaşırsa amel eder.

MASDAR

FİİL — amel eder. ✓ — أَنْ 'li muzari takdirinde olması

İSİM — amel etmez ✗ — mevsuf olmak, ismi tasğir olmak, elif-lam alması

٧. إِسمُ المُضَافِ

Yusuf İslam Dağdelen

AMEL ŞARTLARI

1.) TENVİN VEYA TENVİNİN NAİBLERİNDEN SOYUTLANACAK

tenvin düştü.

غُلَامٌ > زَيْدٌ 》 غُلَامُ زَيْدٍ

ن

كِتَابٌ / كِتَابَانِ > زَيْدٌ 》 كِتَابَا *ن düştü.* زَيْدٍ

ن

مَدَرِّسٌ / مُدَرِّسُون > الحَدِيثُ 》 مُدَرِّسُوا *ن düştü.* الحَدِيثِ

NOT: Tesniye ve cemi müzekker nunları, müfreddeki tenvinden bedeldir.

2.) UMUM-HUSUS NOKTASINDA MUZAFI İLEYHE MUSAVİ (EŞİT) OLMAYACAK

izafet olmaz ✗

اَسَدٌ > لَيْثٍ 》 اَسَدُ لَيْثٍ

fertleri musavi

izafet olmaz ✗

عُمَرُ > اَبُو حَفْصٍ 》 عُمَرُ اَبِي حَفْصٍ

fertleri musavi

3.) MUZAF, MUZAFI İLEYH'TEN DAHA HUSUSİ OLMAYACAK

اِنْسَانُ الحَيْوَانِ

muzafun ileyh (umumi) — *muzaf (hususi)*

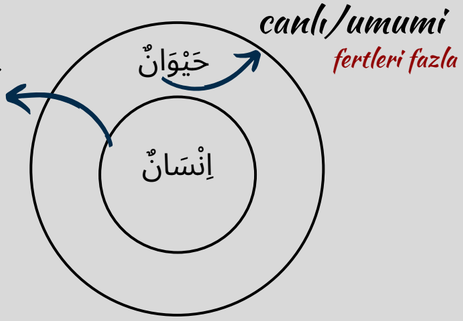

HÜLASA: Muzaf hususi, muzafun ileyh umumi olursa veya umum-husus noktasında birbirlerine müsavi olursa izafet olmaz.

Daha hususi: Her yönden fertleri az
Daha umumi: Her yönden fertleri daha çok

2

NOT: Sıfat ile kastedilen: İsmi fail, ismi meful, sıfatı müşebbehe, ismi tafdil gibi müştaklardır.

٧. إِسمُ المُضَافِ

Yusuf İslam Dağdelen

İZAFETİN KISIMLARI

MANEVİ İZAFET

زَيْدٌ ضَارِبٌ عَمْرًا أَمْسِ

mamulü değil (izafe durumu manevi izafet olur) hal-istikbal manasında olmalı şartı olmadığından.

- Muzaf sıfat olmaz veya
- Sıfat olurda mamulüne izafe olmaz ise izafet manevi izafettir.

manevi izafet ✓	manevi izafet ✓	manevi izafet ✓
ضَارِبُ عَمْرٍ أَمْسِ	بَابُ الصَّفِ	غُلَامُ زَيْدٍ
muzaf (sıfat)	muzaf (sıfat değil)	muzaf (sıfat değil)

ŞARTI:

- Marifelikten soyutlanmalı, nekira olmalıdır.

izafet olmaz ✗

الغُلَامُ زَيْدٍ

Zira marife gelirse, tekrardan izafet ile marife kılınmasına gerek kalmamıştır.

NEVİLERİ

- Şayet muzafun ileyh, muzafı kapsayan cins ise مِنْ manasındadır.

خَاتَمُ فِضَّةٍ
مِنْ

- Şayet muzafun ileyh, muzafa zarf olursa في manasındadır.

عِذَابُ القَبْرِ
في

- İkiside değilse لِ manasındadır.

غُلَامُ رَجُلٍ لِ رَأْسُ عَمْرٍو

NOT: İzafeti lafziyyelerinin ekseri لِ manasındadır.

MANALARI

- Marifelik (Tarif):

Marifeye izafe edilirse marifelik kazanır.

غُلَامُ زَيْدٍ

- Hususilik (Tahsis):

Nekiraya izafe edilirse tahsislik kazanır.

غُلَامُ رَجُلٍ

LAFZİ İZAFET

- Muzaf, mamulüne izafe edilmiş bir sıfat ise izafet lafzi izafettir.

زَيْدٌ ضَارِبُ عَمْرٍ ✓ lafzi izafet	زَيْدٌ ضَارِبٌ عَمْرًا
muzaf (sıfat)	mamulü

- Lafzi izafet, lafızda tahfiflik ifade eder. Üç türlü tahfif vardır:

1.) TENVİNİN HAZFİ

ضَارِبٌ > زَيْدٌ ﴿ ضَارِبُ زَيْدٍ
tenvin düştü.

2.) ن 'NUN HAZFİ

ضَارِبَانِ > زَيْدٌ ﴿ ضَارِبَا زَيْدٍ
ن düştü.

ضَارِبُونَ > زَيْدٌ ﴿ ضَارِبُوا زَيْدٍ
ن düştü.

3.) ZAMİRİN HAZFİ

حَسَنٌ > وَجْهُهُ ﴿ حَسَنُ الوَجْهِ
zamir düştü.

مَعْمُورٌ > دَارُهُ ﴿ مَعْمُورُ الدَّارِ
zamir düştü.

NOT: 1.) الضَّارِبُ زَيْدٍ şeklindeki izafet caiz değildir. Zira tahfif yoktur.
2.) الضَّارِبُ الرَّجُلِ izafetini ise caiz görülen الحَسَنُ الوَجْهِ 'ye kıyasla caiz görmüşlerdir.

1

٨. الاسْمُ المُبْهَمُ التَّامُّ

Yusuf İslam Dağdelen

NOT: İsmi mübhemi tam'ın amel etmesindeki temel mantık, fiil+fail tam kelamından sonra meful gelir. İsmi mübhemi tamdan sonrada mensub bir ifade gelir.

(ضَرَبَ زَيْدٌ) عَمْرًا

(رِطْلٌ) زَيْتًا

- Nekira ismi temyiz üzere nasb eder.
- İsim mana itibariyle kapalı olup, lafız itibariyle de tam ise kendisinden sonraki nekira ismi temyiz üzere nasbeder.
- İsmin tam oluşu, o ismin muzaf olamayışı, izafet terkibine girmesine mani olan durumların kendisinde bulunması demektir.

a. isim olacak
b. manaca kapalı olacak
c. lafız itibariyle tam olacak

زَيْتًا — temyiz

رِطْلٌ — manaca kapalı tam isim (mümeyyez)

İSİM BEŞ ŞEYDEN BİRİYLE TAM OLUR:

1.) BİZATİHİ İLE

Başka bir şey sebebiyle değil, bizatihi o ismi mübhemin kendisi sebebiyle başka bir isme izafe edilemez.

- A.) MÜBHEM ZAMİR

رُبَّهُ رَجُلاً — يَا لَهُ رَجُلاً — نِعْمَ رَجُلاً هُوَ

- B.) İSMİ İŞARET

مَاذَا اَرَادَ اللّٰهُ بِهَذَا مَثَلاً

Zamirler ve ismi işaretlerin raci oldukları yer yoksa manaca kapalıdırlar. Aynı zamanda bizatihi tamdırlar. Zira muzaf olmazlar.

2.) TENVİN İLE

- A.) LAFZEN

رِطْلٌ زَيْتًا

- B.) TAKDİREN

gayrı munsarif/takdiri tenvin

مَثَاقِلُ ذَهَبًا

Tenvin ve tesniye ن 'u hazfedildiği, vakit bu iki kısmın temyizine izafeti mümkündür. Temyizine izafet sadece bu ikisinde olur.

مَنَوَانِ > سَمْنًا 《 مَنَوَا سَمْنٍ

رِطْلٌ > زَيْتًا 《 رِطْلُ زَيْتٍ

3.) TESNİYE NUNU İLE

مَنَوَانِ سَمْنًا

Tesniyedeki ن 'lar müfreddeki tenvinden bedeldir. Muzaf olabilmeleri için hazfi gerekir.

رِطْلٌ > زَيْتًا 《 رِطْلُ زَيْتٍ

4.) ŞİBİH CEMİ NUNU İLE

عِشْرُونَ دِرْهَمًا

Müfretteki tenvinden bedel olan cemi müzekker ن 'una benzediğinden عِشْرُونَ ifadesi tamdır.

5.) İZAFET İLE TAM OLMASI

مِلْؤُهُ عَسَلاً

مِلْؤُهُ ifadesi izafetle tam olmuş, manaca da kapalı kalmış. (onun dolusu)

NOT: İsmi Mübhemi Tam'ın, mamulleri kendilerinin önüne geçmez.

رِطْلٌ زَيْتًا ___

٨. الاسْمُ المُبْهَمُ التَّامُّ

Yusuf İslam Dağdelen

İSMİ ADETLERİN TEMYİZİ

3-10' SAYILARININ TEMYİZİ

- 3'ten 10'a kadarki sayıların temyizi **cemi-mecrur** olarak gelir.
- Bu temyiz **lafzica** ya da **manaca** cemi olabilir.

ثَلاَثَةُ رِجَالٍ
ismi adet — temyiz
(lafzen cemi-mecrur)

üç ile dokuz kişi arasındaki topluluklar için kullanılır.

وَكَانَ فِي الْمَدِينَةِ تِسْعَةُ رَهْطٍ
ismi adet — temyiz
(manen cemi-mecrur)

Ancak; 3'ten 10'a kadarki ismi adetlerin (sayıların) temyizi مِئَة kelimesi **müfret olarak zikredilir cemi olmaz.**

ثَلاَثَ مِئَةٍ <<< تِسْعَ مِئَةٍ
temyiz (müfret-mecrur) — temyiz (müfret-mecrur)

11-99 SAYILARININ TEMYİZİ

- 11'den 99'a kadarki sayıların temyizi daima **müfret-mensub** olarak gelir.

يَا اَبَتِ اِنِّي رَاَيْتُ اَحَدَ عَشَرَ كَوْكَباً
temyiz (müfret-mensub) — ismi adet

100 / مِئَة ve 1000 / أَلْفٍ SAYILARININ TEMYİZİ

- مِئَة ve أَلْفٍ kelimelerinin temyizleri **müfret-mecrur** olarak gelir.
- Bu kelimelerin **tesniyelerinin temyizleri ve** أَلْفٍ **kelimesinin cemisinin temyizleri de** aynı şekilde müfret-mecrur olarak gelir.

مِئَةُ رَجُلٍ
temyiz — ismi adet
(müfret-mecrur)

أَلْفُ دِرْهَمٍ
temyiz — ismi adet
(müfret-mecrur)

مِئَتَا رَجُلٍ
temyiz
(müfret-mecrur)

أَلْفَا دِرْهَمٍ
temyiz
(müfret-mecrur)

أُلُوف دِرْهَمٍ
temyiz
(müfret-mecrur)

٩. مَعْنَى الفِعْلِ

Yusuf İslam Dağdelen

MANEL FİİL: Kendisinden fiil manası anlaşılan her lafza manel fiil denir.

İSM-İ FİİLLER

- İsmi fiil, kendisinde mazi veya emir manası olan isimlerdir.

MAZİ MANASINDA	EMİR MANASINDA
هَيْهَاتَ الْاَمْرُ ﴿ بَعُدَ	هَا زَيْدًا ﴿ خُذْهُ
شَتَّانَ زَيْدٌ وَ عَمْرٌ ﴿ اِفْتَرَقَا	رُوَيْدَ زَيْدًا ﴿ اَمْهِلْهُ
سَرْعَانَ زَيْدٌ ﴿ قَرُبَا	هَلُمَّ زَيْدًا ﴿ اَحْضِرْهُ
وَشْكَانَ عَمْرٌو ﴿ قَرُبَا	هَاتِ شَيْئًا ﴿ اَعْطِهِ
fail	حَيَّهَلْ الثَّرِيدَ ﴿ اِيتِهِ
	بَلْهُ زَيْدًا ﴿ دَعْهُ
	عَلَيْكَ زَيْدًا ﴿ اَلْزِمْهُ
	دُونَكَ عَمْرًا ﴿ خُذْهُ
	تَرَاكِ زَيْدًا ﴿ اُتْرُكْهُ
	mefulu bih

ZARFI MÜSTEKAR

- Hazfedilen müteallak umumi fiillerden olup, manası car ve mecrurdan anlaşılıyorsa o car-mecrura zarfı müstekar denir.
- Zarfı müstekar, ittifakla mefulu bihte amel etmez. Zahir failde amet etmesi içinse ismi fail konusunda zikredilen beş şeyden birine ya da ismi mevsule itimad etmesi şarttır.

زَيْدٌ فِي الدَّارِ اَبُوهُ
faili | zarfı müstekar | حَصَلَ هُوَ müteallak

مَا فِي الدَّارِ اَحَدٌ
faili | zarfı müstekar | حَصَلَ هُوَ müteallak

جَاءَنِي أَلَّذِي فِي الدَّارِ اَبُوهُ
faili | zarfı müstekar | حَصَلَ هُوَ müteallak

- Zarfı müstekarın haberi mukaddem olarak gelmesi de caizdir. فِي الدَّارِ زَيْدٌ اَبُوهُ
- Zahir bir faili ref etmezse, faili hazfedilen müteallaktan gelen müstetir zamirdir. زَيْدٌ فِي الدَّارِ — حَصَلَ هُوَ müteallak
- Zarfı müstekar fail-meful dışındakilerde ise şartsız amel eder. (hal, zarf gibi)

İSMİ MENSUB

- İsmi mefulun ameli gibi amel eder. (Naibi fail alır.)
- İsmi mefulun amel etmesinde gerekli olan şartlar, ismi mensubda da aranır.

مَرَرْتُ بِرَجُلٍ هَاشِمِيٍّ اَخُوهُ
mevsuf | ismi mensub | faili
مَنْصُوبٌ الى هَاشِمٍ

٩. مَعْنَى الفِعْلِ

Yusuf İslam Dağdelen

MANEL FİİL: Kendisinden fiil manası anlaşılan her lafza manel fiil denir.

İSM-İ MÜSTEAR

- İsmi müstear, kelime olarak ödünç alınmış isim demektir.
- Istılahta ise benzetme alakası ile başkasının yerine kullanılan isim demektir.

مَرَرْتُ بِرَجُلٍ اَسَدٍ غُلَامُهُ
(mevsuf) (ismi müstear) (faili)
مُجْتَرِئٌ

مَرَرْتُ بِرَجُلٍ اَسَدٍ عَلَيَّ
(ismi müstear) (faili)
مُجْتَرِئٌ

- Yukarıdaki اَسَدٍ lafızları ismi müsteardır. مُجْتَرِئٌ ismi fail manasındadır.
(Kölesi aslan gibi cesaretli olan adama uğradım)

SIFAT MANASINDA İSİM

- Kendisinden sıfat manası (ismi fail, ismi meful vs.) anlaşılan her isim de manel fiil olarak amil olur.

وَهُوَ اللّٰهُ فِي السَّمٰوَاتِ
(mefulun fih (mahallen mensub))
الْمَعْبُودُ فِيهَا
(müteallak)

- Ayeti kerimede ki اللّٰهُ kelimesi, الْمَعْبُودُ ismi meful manasındadır. Ve müteallaktır. Zira الثَّابِتُ - الكَائِنُ gibi müteallak takdir edilseydi, Allah'u Teala'ya mekan isnad edilmiş olurdu. الْمَعْبُودُ takdir edilip, semavatta ibadet olunandır denir.
- Car ve mecrur (فِي السَّمٰوَاتِ) kendisine müteallak olup, mecruru (السَّمٰوَاتِ) mefulun fih olarak mahallen nasb etmiştir.

DİĞER MANEL FİİLLER

- İsmi mefulun ameli gibi amel eder. (Naibi fail alır.)
- İsmi mefulun amel etmesinde gerekli olan şartlar, ismi mensubda da aranır.

- اسْمُ الْاِشَارَةِ ◄ هَذَا زَيْدٌ يَوْمَ الجُمُعَةِ أَمَامَ الأَمِيرِ جَالِسًا
(hal) (zarfı mekan) (zarfı zaman)
ذَا » أُشِيرُ

- لَيْتَ ◄ لَيْتَكَ قَائِمًا في الدَّارِ
(hal)
لَيْتَ » أَتَمَنَّى

- لَعَلَّ ◄ لَعَلَّكَ جَالِسًا عِنْدَنَا
(hal)
لَعَلَّ » أَتَرَجَّى

- حَرْفُ النِّدَاءِ ◄ يَا رَبَّنَا مُنْعِمًا
(hal)
يَا » أَدْعُو

- التَّشْبِيهِ ◄ زَيْدٌ كَعَمْرٍو قَاعِدًا
(hal)
كَ » أُشَبِّهُ

- التَّنْبِيهِ ◄ هَذَا زَيْدٌ جَالِسًا
(hal)
ها » أُنَبِّهُ

- النَّفْيِ ◄ مَا شَأْنُكَ قَائِمًا
(hal)
مَا تَصْنَعُ

NOT: Sıfat manasında isim ve diğer manel fiiller altında zikredilenler fail ve mefulun bih sarih dışındakiler de amel eder. (hal ve zarflar gibi)